

Т.М. ЧЕРЕВЧЕНКО, Н.В. ЧУВІКІНА

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
вул. Тімірязєвська, 1, м. Київ, 01014, Україна

**РОЛЬ ІНСТИТУТУ БОТАНІКИ
ІМ. М.Г. ХОЛОДНОГО НАН УКРАЇНИ
У СТВОРЕННІ НАЦІОНАЛЬНОГО
БОТАНІЧНОГО САДУ
ІМ. М.М. ГРИШКА НАН УКРАЇНИ**

Ключові слова: Інститут ботаніки, Ботанічний сад, створення, Українська Академія наук, колекції рослин

Авторами ідеї щодо заснування в Києві академічного ботанічного саду були видатні ботаніки Володимир Іполитович Липський та Олександр Васильович Фомін. Флорист і систематик, блискучий знавець ботанічних садів світу Володимир Іполитович Липський усе життя мріяв створити свій Сад. Така можливість, здавалося, трапилася восени 1918 р., коли була заснована Українська Академія наук (УАН).

Уже на засіданні II (фізико-математичного) відділення УАН, яке відбулося 30 грудня 1918 р., на посаду директора Ботанічного саду запропонували Володимира Іполитовича Липського, а 1 лютого 1919 р. Спільним Зібранням його одногосно обрали директором Ботанічного саду [10].

Тим часом для створення саду необхідна була земельна ділянка. Академія наук розпочала клопотання про передачу їй Голосіївського лісу. 21 червня 1919 р. на засіданні Спільного Зібрання В.І. Липський (на той час уже академік) повідомив, що йому пощастило отримати від Виконкому Ради селянських і робітничих депутатів мандат, за яким Голосіївський ліс передається у власність Академії наук. На цьому ж засіданні було створено «Комісію Ки-

таєво-Голосіївського лісу», яка змогла провести лише чотири засідання. Її діяльності перешкодили трагічні події громадянської війни. Дуже енергійно розпочаті роботи, як писав згодом В.І. Липський, припинилися, співробітники розбіглися, а потім і «Голосіївський ліс якось вислизнув із рук Академії» [8].

Володимир Іполитович продовжував мріяти про академічний Ботанічний сад і навіть намагався знайти для нього нове місце.

Проте лише 1927 р. у збірнику, присвяченому ювілею академіка Дмитра Івановича Багалія, була надрукована фундаментальна праця В.І. Липського «Ботанічний сад Української Академії наук і його завдання», написана ще 1919 р. Згідно із задумом Володимира Іполитовича, Ботанічний сад УАН мав бути одним із найкращих у світі — і своєю колекцією рослин, і чудовим місцем, і рівнем наукових досліджень. Обстеживши багато ботанічних садів у різних країнах, Володимир Іполитович добре уявляв, як цього можна досягти.

Та все ж створити такий сад В.І. Липському, на жаль, не вдалося. У 1928 р. він переїхав до Одеси, де обійняв посаду директора Ботанічного саду Одеського університету.

Бажання заснувати академічний ботанічний сад захопило й видатного ботаніка Олександра Васильовича Фоміна — чільника Ботанічного саду Київського університету, який нині носить його ім'я. О.В. Фомін добре розумів, що завдання університетських й академічних садів різні. Університетські сади — це база для навчання студентів-біологів, академічний же ботанічний сад — це сад, який має здійснювати глибокі наукові дослідження з інтродукції й акліматизації рослин, вивчати їхню морфологію, ембріологію та генетику, провадити активну просвітницьку роботу. Він вважав, що для такого саду потрібна велика земельна ділянка. Ботанічний сад університету був замалий для виконання завдань головного ботанічного саду України. Розміщений у центрі великого міста, стиснутий з усіх боків вулицями, старий університетський ботанічний сад не міг здійснювати такі завдання, оскільки неможливо було збільшити його площу.

За дорученням Комісії з підготовки законопроекту про заснування Української Академії наук, яка працювала влітку 1918 р., О.В. Фомін написав дві доповідні записки — про організацію Ботанічного музею та Ботанічного саду. Він мріяв створити в Києві потужну ботанічну науково-дослідну установу.

Ці «записки» були надруковані у збірнику праць Комісії, виданому 1919 р. У статті «Про Ботанічний Сад при Українській Академії наук», датованій 21 серпня 1918 р., Олександр Васильович докладно описав, яким має бути майбутній Сад, сформулював мету його створення та завдання: «Ботанічний Сад, утворений Академією Наук, дав би спромогу виявити всю природну міць сприятливого клімату й використати її якнайкраще як у чисто науковому, так і в науково-прикладному відношенні. Ботанічні сади, що існують на Україні при університетах та інших вищих школах, ставлять собі скоріше учбові цілі і головним чином призначені для обслуговування викладання ботаніки. Завдяки тому, що їм відпускають незначну площу землі в центрі міста і призначають малі матеріальні засоби, вони не можуть виконувати тих широких завдань, які випадають на

долю великих центральних садів. Доля університетських садів врешті решт буває дуже сумною, бо не минає їх спільна судьба всіх вільних міських просторів, й раніше чи пізніше їх випирають як міські, так і університетські забудування», — писав О.В. Фомін у 1918 р. [16, с. 55].

Олександр Васильович вважав, що на території Російської імперії в той час існували лише чотири ботанічні сади — Петроградський, Нікітський, Батумський і Тифліський, які виконували завдання важливіші та обширніші, ніж просто допомога учням і студентам в освоєнні ботанічних знань. Але вони представляли лише рослинність півночі й півдня. А от флора центральної частини Росії та України була вивчена ще недостатньо.

Олександр Васильович вважав, що перше, найважливіше завдання нового Саду — це здійснення наукових досліджень із різних питань біології, зокрема систематики, ботанічної географії, інтродукції та акліматизації рослин, морфології, ембріології, генетики. Друге завдання — допомога ботанічним садам університетів та інших вищих шкіл, постачання для них як посадкового, так і методичного матеріалу. Третім завданням Ботанічного саду вчений вважав просвіту. Сад мав «знайомити відвідувача з рослинним царством, починаючи від бактерій до найвищих квіткових рослин» [16, с. 55].

О.В. Фомін пропонував створити в майбутньому Саду ділянки флори Північної Америки, Сибіру, Кавказу, Західної та Південної Європи, Японії та Китаю. Флора України мала бути представлена: 1) степом, 2) хвойним лісом, 3) листяним лісом, 4) заболоченою ділянкою, 5) водними рослинами.

Альпійські рослини Олександр Васильович пропонував розмістити на кам'янистих ділянках з огляду на їхню географію, де були окремо представлені Західна Європа та Кавказ. Він зазначав: «Культура високогірних рослин цікава ще й тому, що високогірні рослини часто змінюються під впливом умов життя на рівнині, а це має значення для дослідження стійкості видових ознак» [16, с. 56].

Крім добре обладнаних лабораторій та гербарію з ботанічним музеєм, у Саду має бути зал для читання публічних наукових лекцій, а також гарна бібліотека. Щоб виконувати такі обширні завдання й бути справжнім науковим і просвітницьким центром, Ботанічний сад, на думку О.В. Фоміна, повинен знаходитися за межами великого міста й мати площу не менше 100 га.

У фонді академіка О.В. Фоміна, який зберігається в Інституті архівознавства НБУ ім. В.І. Вернадського, є багато чернеток статей і нотаток, датованих початком 1930-х років. Учений висвітлював історію та завдання ботанічних садів світу, підкреслював, що необхідно знайти поблизу Києва місце для нового ботанічного саду. Олександр Васильович вважав, що тільки маючи площу 100—120 га, можна реально виконувати масштабні завдання науки. Такі ботанічні сади «завжди влаштовуються за містом, далеко від фабрик і заводів, що своїм димом та іншими відходами можуть пошкодити культурам» [17, арк. 11—13]. У таких садах є можливості і для акліматизації екзотичних рослин із метою введення їх у широку культуру. Це одне з найважливіших завдань ботанічних садів.

На жаль, ці записи, які є чернетками офіційних листів до різних установ, не датовані, але очевидно, що написані вони на початку 30-х років ХХ ст., тобто в останні роки життя вченого.

Офіційного рішення стосовно відведення ділянки землі для академічного Ботанічного саду до 1935 р. так і не було прийнято. Постанова про заснування Ботанічного саду Академії наук як відділу Інституту ботаніки була підписана в 1935 р. — у рік смерті О.В. Фоміна. Цього разу місцем його розташування обрали Звіринець — мальовничу місцевість на печерських пагорбах у Києві. У давньоруські часи ці землі були місцем княжого полювання — звідси й назва. Створенню цього осередку академічної науки Олександр Васильович віддав багато сил, знань, енергії; саме під його керівництвом в Інституті ботаніки був розроблений науковий план нового Ботанічного саду, однак здійснювати будівництво йому вже не судилося.

22 вересня 1935 р., згідно з постановою Ради Народних Комісарів УСРР № 1220, підписаною Головою Ради народних комісарів УРСР П. Любченком і керуючим Справами РНК УСРР Г. Дробом, Інститут ботаніки Академії наук нарешті отримав ділянку землі на мальовничих печерських пагорбах, у районі Звіринця, для будівництва свого нового приміщення та заснування ботанічного саду [2]. Завершити розбудову саду та інституту передбачалося протягом 1936—1938 років.

Президія Української Академії наук негайно створила комісію з питань організації Ботанічного саду та спорудження Інституту ботаніки на Печерську. Головою комісії був академік Євген Оскарович Патон, а членами — вчені Інституту ботаніки В.І. Брянцев, Я.С. Модилевський, А.А. Кузьменко, І.Л. Сребродольський [11].

Комісія дійшла висновку, що на новій ділянці треба побудувати основний корпус Інституту ботаніки, який би відповідав усім вимогам науково-дослідної роботи. Одночасно слід розпочати організацію на цій території Ботанічного та Акліматизаційного садів. Для адаптації наукового проекту Ботанічного саду, який був розроблений комісією під головуванням О.В. Фоміна для конкретної ділянки на Звіринці, Яків Самойлович Модилевський запропонував запросити найкращих фахівців, зокрема академіка В.І. Липського, який уже на перших засіданнях УАН у 1918 р. порушив питання про створення академічного ботанічного саду. Виконуючий обов'язки директора Інституту ботаніки В.І. Брянцев зауважив, що ділянка на Печерську відповідає усім вимогам для закладання саду і розгортання науково-дослідної роботи. За проектом її освоєння найближчими роками планується будівництво водогону, каналізації та забезпечення електроосвітлення. Оскільки Інститут потребував житлових приміщень для постійних співробітників і лабораторій, було вирішено тимчасово обладнати для лабораторій Інституту ботаніки та Ботанічного саду будівлю колишньої школи, розташованої на цій ділянці, а наявні житлові приміщення після відселення мешканців використати як квартири для співробітників Інституту. З цього і розпочалося освоєння нової ділянки.

Приміщення, що знаходилися на території Ботанічного саду, зайняли наукові відділи Інституту ботаніки, серед яких був і відділ генетики, очолюваний академіком А.О. Сапегіним. На світлинах 1946 р. ще можна побачити Сапегінську теплицю. Саме там проводив свої дослідження Андрій Опанасович Сапегін (1883—1946) — видатний учений-генетик, який займався виведенням гібридів твердих і м'яких сортів пшениці та створив посухостійку пшеницю, що здобула світову славу. На території нового Ботанічного саду розташовувалися такі відділи: хімічної фізіології, яким керував академік Володимир Миколайович Любименко (після його смерті в 1937 р. відділ очолював А.А. Кузьменко), нових культур із хімічною лабораторією (керівник — М.М. Ардатов), частина відділу загальної фізіології (очільник М.Г. Холодний). Тут же розмістилася й лабораторія Ботанічного саду. Нині на корпусі № 3 Національного ботанічного саду (НБС) ім. М.М. Гришка НАН України є меморіальна дошка, яка повідомляє, що в цьому будинку працювали видатні вчені — академіки М.Г. Холодний, В.М. Любименко, А.О. Сапегін.

Проект нового Ботанічного саду (автор — архітектор І. Довгалюк) був надрукований у журналі Київської міської ради «Соціалістичний Київ» 1937 р. [3] та у виданні «Вісті АН УРСР» 1938 р. [9]. Його наукова частина розроблена в Інституті ботаніки АН УРСР під керівництвом О.В. Фоміна. Проект дендрарію майбутнього саду виконав Микола Васильович Дубовик — заступник директора (у 1935—1937 рр. — директор) Ботанічного саду ім. акад. О.В. Фоміна [1]. Згідно з грандіозним (у дусі епохи) проектом Ботанічного саду планувалося спорудити величну колонаду перед головним входом, а дещо меншу — біля південного входу, а також оглядову башту заввишки 40 м (із рестораном, скульптурними групами, альтанками, системою озер і фонтанів). Загалом на площі 117 га передбачалося створити чотири сектори: науково-дослідний, експериментально-показовий, науково-популярний і господарський. За задумом авторів проекту новий академічний Ботанічний сад мав стати не лише науковою базою Інституту ботаніки, а й допомагати науково-дослідним установам різних галузей, школам, садівникам-аматорам нести ботанічні знання в широкі маси суспільства, а також бути прекрасним місцем відпочинку киян і гостей столиці.

Експериментально-показовий сектор мав бути базою для науково-дослідної роботи Ботанічного саду, де здійснюватимуться дослідження садово-паркових і декоративних рослин. Планувалося, що в його складі будуть ділянки експериментального садівництва та квітникарства, дендрології, плодові сади.

За проектом Сад мав розміститися на прибережній території Звіринця, яка, згідно з генеральним планом реконструкції Києва, входила до загальної системи парків — від Андріївської церкви (по схилах Дніпра) до Видубицького монастиря.

У пояснювальній записці до ескізного проекту першої черги будівництва Ботанічного саду, яку підписав його директор В.Е. Шмідт (1938—1940) [4, арк. 27—30], сказано, що вона має становити 45,6 га. Серед ділянок, які планували створити найпершими, — дендропарк (20,6 га), «Рослина і людина» (4,14 га),

флора УРСР (4,7 га), флора тропіків і субтропіків (5000 м² оранжерей), декоративне рослинництво (6,13 га).

У кошторисі проекту передбачалися експедиції для збору живих рослин на території СРСР. Будівництво всього комплексу споруд Ботанічного саду мало завершитися до 1946 р. У 1938—1939 рр. планували передусім вирощувати посадковий матеріал і спорудити корпус Інституту ботаніки, вегетаційні будинки, теплиці, павільйон для робітників, їдальню, гаражі, стайні, майстерні, сараї, склади. Пізніше передбачалося зведення огорожі з головним входом, метеостанції, житлового будинку для співробітників Інституту ботаніки та Саду. До відкриття Саду для відвідувачів (1943 рік) необхідно було побудувати північно-західний і північний входи, павільйони, лавочки, сходи, містки. У 1943—1946 рр. мали спорудити музей ботаніки, оранжереї, південний вхід та огорожі, фонтани, ресторан, гроти, скульптури видатних біологів. Тоді ж збиралися встановити покажчики та етикетки.

Незважаючи на стислі терміни (за постановою РНК 1935 р. будівництво Саду та Інституту мало бути здійснене протягом 1936—1938 рр.), затвердження цього проекту затрималося. Все ж таки 11 липня 1938 р. Київська міська Рада робітничих, селянських і червоноармійських депутатів ухвалила, що «проект саду відповідає усім вимогам, висунутим генпланом реконструкції міста, а саме: Ботанічний сад запроектований не тільки як науковий заклад союзного значення, а як культурне місце відпочинку трудящих столиці» й остаточно затвердила проект. Цьому передувало обговорення його на засіданні Президії УАН 19 травня 1937 р. [13]. Для втілення такого грандіозного задуму потрібні були чималі кошти, але через обмеженість асигнувань будівництво ще довго не могли розгорнути. Незважаючи на це, уже 8 липня 1936 р. на засіданні Президії УАН було вирішено затвердити експедицію академіка В.І. Липського на Кавказ і Середню Азію з метою збору насіння та матеріалів для нового Ботанічного саду на кошти, виділені для освоєння ділянки, та відрядити в.о. директора Інституту ботаніки В.І. Брянцева до Ростова, Тифліса, Баку, Батумі для ознайомлення з ботанічними садами й обміркування проекту організації Ботанічного саду, а також для збору посівного та посадкового матеріалу, зокрема цитрусових [12].

Уже в 1936 р. з різних ботанічних установ світу надійшло 2328 зразків насіння деревних рослин, яке негайно висіяли. Збирали насіння і співробітники саду в околицях Києва. В Інвентарних списках рослин (1937) у графі «Звідки одержано насіння» можна прочитати: «місцевий збір, дача Кульженка, дача Крістера, Київ (Єврейське кладовище), Лісотехнічний інститут, Ленінград, Воронеж, Устимівка, Запоріжжя (плавні), Франція, Бельгія, БРСР, Единбург, Будапешт, Швеція, Дрезден, Уссурійськ, Токіо, Португалія, Польща (Познань), Тбілісі, Ашхабад, U.S.A., China, Holland та ін.», а у графі «Хто зібрав» — прізвища А.І. Барбарича та інших учених Інституту ботаніки [5, 6]. Проти чотирьох таксонів цього списку є і прізвище В.І. Липського [5]. Близько 200 таксонів саджанців (серед них 30 хвойних порід) були отримані в 1939 р. із розсадників Ботанічного саду Московського університету. 1366 записів містяться у книзі ін-

вентаризації рослин 1939 р. Серед них — представники таких цінних родів, як *Cladrastis*, *Catalpa*, *Clematis*, *Laburnum*, *Rhus* тощо. У цьому списку є десятки видів родів *Crataegus*, *Philadelphus*, *Rosa*, дуже багато хвойних [6]. Спочатку рослини висівали у вазони та площки, згодом побудували невеликі оранжереї та створили розсадники. Крім цього, наприкінці 1938 р. уже спорудили теплицю для дослідів із фізіології, літній павільйон і вегетаційний будинок із темною камерою та пересувною покрівлею.

Після ліквідації у 1934 р. Акліматизаційного саду акад. М.Ф. Кашенка як самостійної наукової установи він став одним із підрозділів Інституту ботаніки. Тоді ж розпочалося масове пересадження його рослин, зокрема лікарських, на територію нового Ботанічного саду. Про це згадує донька акад. М.Ф. Кашенка Маргарита [7]. Ділянка лікарських і пряних рослин була закладена в Ботанічному саду на Звіринці головним чином за рахунок фондів Київського акліматизаційного саду ще до війни. Данило Федорович Лихвар (завідувач відділу культурної флори, згодом — нових сільськогосподарських рослин Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР у 1945—1953 рр.) в 1945 р. виявив низку багаторічних культурних рослин, що пережили період німецької окупації. Знайшов Д.Ф. Лихвар і куш інжиру, висаджений у Ботанічному саду в 1940 р. та залишений без догляду, який зберігся до весни 1946 р. Саме ці рослини слугували основою колекції лікарських, ароматичних і пряних рослин, що створювалася уже в повоєнний час [15].

Робота з розбудови саду гальмувалася, оскільки дві третини відведеної для нього території займали численні приватні садиби. Кошти на освоєння ділянки надходили нерегулярно, їх бракувало навіть на компенсації мешканцям. Крім того, Інститут ботаніки відчував гостру потребу в житлових приміщеннях для постійних співробітників, тому звільнені будинки негайно заселялися.

У 1939 р. директором Інституту ботаніки призначили Миколу Миколайовича Гришка, який одразу ж почав опікуватися і будівництвом Ботанічного саду. На засіданні Президії УАН від 20 липня 1939 р. після доповіді М.М. Гришка ухвалили, що на території Звіринця треба будувати лише Ботанічний сад, а оскільки він, окрім здійснення наукових досліджень, буде також одним із найкращих місць для відпочинку киян, потрібно «покласти на Міськраду фінансування утримання Саду Міськрадою та участь її в будівництві саду вже в 1940 р.» [14], а корпус Інституту ботаніки споруджувати в Голосієвому, на експериментальній ділянці Інституту площею 27 га.

Складною залишалася ситуація і в 1940 р. Як зазначено в довідці Сектора культури РНК УРСР про будівництво республіканського Ботанічного саду Академії наук УРСР в м. Києві, «на площі, яка відведена для будівництва Ботсаду (117 га), розташовано 212 житлових будинків із 2105 чоловік пожильців та 5 установ, які займають 8 будинків. На території першої черги будівництва ботсаду (45 га) розташовано 16 будинків із 281 чол. пожильців (із них у гуртожитках Інституту ботаніки 32 чол.), 3 будинки, зайняті установами (база Кіровського райхарчоторгу, лабораторія молочної культури, райбібліотека)» [4, арк. 1—3]. Завер-

шити першу чергу будівництва планували в 1944 р., а переселення мешканців із цієї території — уже в 1941 р.

У 1941 р. почали будівництво Саду, але здійсненню цих планів завадила війна.

За відсутності фінансування на червень 1941 р., коли грянула Велика Вітчизняна війна, закладання колекційних та експозиційних ділянок практично не починалося, на місці майбутнього Саду простягалися вулиці з приватними забудовами, і лише на невеликій ділянці розмішувалися тимчасові споруди, невеликі оранжереї Інституту та дуже загущений розсадник із колекцією деревних рослин. У 1944 р. цей розсадник ще існував, але рослини були у вельми поганому стані.

У теплицях і оранжереях під час окупації загинули всі тропічні та субтропічні рослини. Це сталося переважно за останні два місяці окупації, коли район Ботанічного саду був оголошений забороненою зоною, і співробітники змушені були залишити територію.

Насадженням Ботанічного саду в роки німецької окупації було завдано непоправної шкоди, і після закінчення війни довелося створювати колекцію заново. У новому, повоєнному, його проекті використали чимало ідей Олександра Васильовича Фоміна, Володимира Іполитовича Липського та багатьох інших учених Інституту ботаніки. Їхню справу продовжили у 1944 р. академік М.М. Гришко, призначений директором Ботанічного саду, та повоєнне покоління співробітників.

Отже, Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України народився в лоні Інституту ботаніки АН УРСР і далі розвивався як невід’ємна і цілком природна його частина. В Інституті були розроблені теоретичні основи створення академічного Ботанічного саду. Саме Інститут ботаніки дав Саду директора, який був безмежно захоплений створенням ландшафтів і колекцій рослин з усіх континентів Землі, віддав усі свої знання і сили на розбудову зеленої перлини України — академічного Ботанічного саду, де працювали такі потужні постаті світової ботаніки, як М.Г. Холодний, В.М. Любименко, А.О. Сапегін.

1. *Блоконь І.П., Топчієва Н.В.* М.В. Дубовик (до 70-річчя від дня народження) // Ботанічні сади вузів УРСР — науці і народному господарству. — К.: Вища школа, 1974. — С. 102—104.
2. *Будівництво* в Києві Ботанічного інституту та організація Ботанічного саду. Постанова РНК УСРР № 1220 від 22 вересня 1935 р. — Державний архів м. Києва. — Ф. Р-1. — Оп. 1. — Од. зб. 7771. — Арк. 216.
3. *Довгалюк І.* Ботанічний сад на Звіринці // Соціалістичний Київ. — 1937. — № 6. — С. 32—37.
4. *Документи* по організації будівництва Ботанічного саду, 1938 р. — Архів НБС ім. М.М. Гришка НАН України. — Оп. 1. — Од. зб. 4. — Арк. 1—3, 27—30.
5. *Інвентарні списки* рослин наукових ділянок Ботанічного саду. 1936—1939 рр. — Архів НБС ім. М.М. Гришка НАН України. — Оп. 1. Од. зб. 2. — 92 арк.
6. *Інвентарні списки* рослин наукових ділянок Ботанічного саду. 1939 р. — Архів НБС ім. М.М. Гришка НАН України. — Оп. 1. — Од. зб. 3. — 52 арк.

7. *Кащенко М.* Воспоминания. — Институт архівознавства НБУВ НАН України. — Ф. 11. — Оп. 2. — Од. зб. 124. — Арк. 1—20.
8. *Липський В.І.* Ботанічний сад Української Академії наук і його завдання // Ювілейний збірник на пошану акад. Д.І. Багалія. — К.: Вид-во Академії наук, 1927. — С. 1—53.
9. *Модилевський Я.С.* Ботанічний сад Академії наук УРСР // Вісті АН УРСР. — 1938. — № 2—3. — С. 56—62.
10. *Протокол № 11* Спільного Зібрання УАН від 18 січня 1919 р. — Інститут рукописів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. — Од. зб. 16127. — Арк. 1—7.
11. *Протоколи* засідань Президії УАН за 1935 р. — Архів Президії НАН України. — Ф. Р-251. — Оп. 1. — Од. зб. 59. — Арк. 136—140.
12. *Протоколи* засідань Президії АН УРСР за 1936 р. — Архів Президії НАН України. — Ф. Р-251. — Оп. 1. — Од. зб. 62. — Арк. 107, 134—135.
13. *Протоколи* засідань Президії АН УРСР за 1937 р. — Архів Президії НАН України. — Ф. Р-251. — Оп. 1. — Од. зб. 65. — Арк. 97—98.
14. *Протоколи* засідань Президії АН УРСР за 1939 р. — Ч. 1. — Архів Президії НАН України. — Ф. Р-251. — Оп. 1. — Од. зб. 74. — Арк. 67—69.
15. *Річний звіт* про науково-організаційну діяльність Ботанічного саду, 1946 р. — Архів НБС ім. М.М. Гришка НАН України. — Оп. 1. — Од. зб. 22. — Арк. 1—31.
16. *Фомін О.В.* Про Ботанічний Сад при Українській Академії наук // Зб. пр. комісії для вироблення законопроекту про заснування Української Академії наук у Києві. — К.: Друкарня Укр. наук. тов-ва, 1919. — С. 54—56.
17. *Фомін О.В.* Записки про ботанічні сади. — Інститут архівознавства НБУВ. — Ф. 10. — Оп. 1. Од. зб. 6. — 70 арк.

Рекомендує до друку
К.М. Ситник

Надійшла 10.12.2010 р.

Т.М. Черевченко, Н.В. Чувикина

Национальный ботанический сад им. Н.Н. Гришко НАН Украины, Киев

**РОЛЬ ИНСТИТУТА БОТАНИКИ им. Н.Г. ХОЛОДНОГО НАН УКРАИНЫ
В СОЗДАНИИ НАЦИОНАЛЬНОГО БОТАНИЧЕСКОГО САДА
им. Н.Н. ГРИШКО НАН УКРАИНЫ**

Освещена роль выдающихся ученых В.И. Липского и А.В. Фомина в разработке научных основ создания Ботанического сада Украинской Академии наук (ныне — Национальный ботанический сад им. Н.Н. Гришко НАН Украины) и пребывание Ботанического сада (1935—1944) в составе Института ботаники АН УССР.

К л ю ч е в ы е с л о в а: Институт ботаники, Ботанический сад, создание, Украинская Академия наук, коллекции растений.

T.M. Cherevchenko, N.V. Chuvikina

M.M. Gryshko National Botanical Gardens, NAS of Ukraine, Kyiv

**THE ROLE OF THE M.G. KHOLODNY INSTITUTE OF BOTANY OF NAS OF UKRAINE,
IN THE CREATION OF THE M.M. GRYSHKO NATIONAL BOTANICAL GARDEN,
NAS OF UKRAINE**

Role of the eminent scientists V.I. Lipsky and O.V. Fomin in the development of scientific backgrounds for establishing the Botanical Garden of the Ukrainian Academy of Sciences (now M.M. Gryshko National Botanical Garden, NAS of Ukraine) is highlighted. History of the Botanical Garden from 1935 to 1944 within the Institute of Botany is described.

Key words: Institute of Botany, Botanical Garden, creation, Ukrainian Academy of Sciences, plant collections.